Editör
Doç. Dr. Abdurrahman ÇALIK

EĞİTİM yayınevi

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler

Alanında Uluslararası Araştırmalar XXVII

Ekim 2023

Editör:
Doç. Dr. Abdurrahman ÇALIK

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XXVII

EĞİTİM
yayınevi

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER ALANINDA ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR XXVII

Editör: Doç. Dr. Abdurrahman Çalık

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)
Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)
Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam
Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 47830

ISBN: 978-625-6552-79-1
1. Baskı, Ekim 2023

Baskı Cilt

Repro Bir Matbaacılık
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514 Cad. No: 23-25 Yenimahalle/Ankara
Matbaa Sertifika No: 47381

Kütüphane Kimlik Kartı

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER ALANINDA ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR XXVII
Editör: Doç. Dr. Abdurrahman Çalık
744 s., 160x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-6552-79-1

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM
yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

kitapmatik
ilk okuyan siz olun
İnternetteki kitapçınız

İÇİNDEKİLER

Önsöz VII

ÖĞRETMEN ADAYLARININ İŞSİZLİK KAYGI DÜZEYLERİ İLE MUTLULUK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ..... 1
Mehmet Tahir KARABOĞA, Gamze ÇAM

PANDEMİNİN ETKİLERİ VE PANDEMİ SÜRECİNDE UYGULANAN EKONOMİK POLİTİKALAR 37
Tuğba GÜLTEKİN, Emek Aslı CİNEL

İLETİŞİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ORGAN NAKLİ FARKINDALIĞI VE BİLGİ KAYNAKLARI..... 67
Ümmü Altan BAYRAKTAR

1980'LERDEN 2000'LERE İSLAMCILIĞIN TOPLUMSALDAN SİYASALA HEGEMONYA MÜCADELESİ: ROMANLARI, YAZILARI VE KONUŞMALARIYLA EMİNE ŞENLİKOĞLU 81
Ekin Kadir SELÇUK

BİREYLERİN İNTERNET KULLANIM ALIŞKANLIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME: GENELLEŞTİRİLMİŞ DOĞRUSAL MODELLER ANALİZİ 105
Burcu DURMUŞ, Aynur İNCEKIRIK, Öznur İŞÇİ GÜNERİ

RETRO PAZARLAMA YAKLAŞIMI VE ÖRNEK UYGULAMALAR 119
V. Özlem AKGÜN, Aslıhan KÜÇÜKKURT

DİJİTALLEŞEN DÜNYA İLE GİRİŞİMCİLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ.....143
Mert EKER, Abdullah ÖNDEN

GÜRÜLTÜLÜ VEDALARIN ÖTESİNDE: İSTİFALARIN SESSİZLİĞİ.....173
Nurdanur TAVLAN SOYDAN

TÜKENMİŞLİK SENDROMU 185
Burcu TURAN TORUN

YARATICILIK KAVRAMINA YÖNELİK ALAN YAZIN İNCELEMESİ 197
Filiz ARSLAN

ÖZEL GÜVENLİK GÖREVLİLERİNİN KENDİ MESLEKLERİNE İLİŞKİN METAFOR ALGILARININ İNCELENMESİ.....209
Ali YAĞCI

BİR SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK ŞARTLI NAKİT TRANSFERİ UYGULAMALARI 229
Nevzat Fırat KUNDURACI

MUHASEBE EĞİTİMİNDE KAHOOT: MALİYET MUHASEBESİ DERSİNDE BİR UYGULAMA 243
Burçin TUTCU

YEREL EKONOMİK KALKINMADA KOOPERATİFLERİN YERİ VE ÖNEMİ: AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÖZELİNDE BİR ARAŞTIRMA 253
Ömer Faruk ASLAN

GERİLLA PAZARLAMA VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE İŞLETMELERİ İÇİN SAĞLADIĞI AVANTAJLAR 265
Ahmet BAŞALP

CUMHURİYET HALK PARTİSİ VE POPÜLİZM: 1923-1980 YILLARI ARASINDAKİ PARTİ PROGRAMLARINDA VE SEÇİM BEYANNAMELERİNDE POPÜLİZMİN İZLERİNİ SÜRMEK 271
Hayrettin Alparslan ÇELİK, Hasan Faruk USLU

BAUDELAIRE'İN HYMNE/ İLAHİ ŞİİRİNDE ANNE-ESİN PERİSİ OLARAK KADIN 291
Yavuz KIZILÇİM

ARVO PART'IN TABULA RASA ESERİNİN ANALİZİ 303
Ruken GÜLERYÜZ

KOMNENOS VE ANGELOS DÖNEMİNİN SANATINI KHONİATES'TEN GÖRMEK 319
Nergis ATAÇ

SAVUNMACI MI? DIŞLAYICI MI? ÇAĞDAŞ TASARIMIN FELSEFİ BİR ELEŞTİRİSİ 347
Tuğba AYAS ÖNOL

GÜNÜMÜZE ULAŞAN SİNOP MERKEZ ÇEŞMELERİ-I 363
Davut OĞUZ, Erbil CÖMERTLER AKTUĞ

GÜNÜMÜZE ULAŞAN SİNOP MERKEZ ÇEŞMELERİ-II 391
Davut OĞUZ, Erbil CÖMERTLER AKTUĞ

YEDİKULE HİSARI'NDAN GÜNÜMÜZE ULAŞAMAMIŞ BİR OSMANLI EĞİTİM YAPISI: YEDİKULE KIZ SANAYİ MEKTEBİ 421
Ayşe DENKNALBANT ÇOBANOĞLU

TÜRKİYE'DE CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLAR VE ADLİ GÖRÜŞME MERKEZLERİNİN ÖNEMİ 443
Taner ARTAN, Aylin ARICI

VAN GÖLÜ HAVZASI'NIN GÜNEYİNDE YENİ ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR: ŞAHPUR/ÇALNOK YAYLASI DİRHELERİ..... 457
Gulan AYAZ

SANAT FELSEFESİ BAĞLAMINDA GERÇEKLİĞİN İFADE BİÇİMLERİ OLARAK FELSEFE VE SİNEMA 471
Hüseyin Adem TÜLÜCE

DEVLET VE SİVİL TOPLUM ARASINDAKİ ASİMETRİK İLİŞKİDE AŞKIN DEVLET GELENEĞİNİN ROLÜ 485
Samet ÜNLÜ

DEĞİŞEN AİLE, AİLE SÜREÇLERİ VE ÇOCUKLARIN UYUMU 503
Aysun ERGÜL TOPÇU

TÜRKİYE SAĞLIK BİLGİ SİSTEMİNİN ANALİZİ ve MODEL ÖNERİSİ 521
Tuncay KÖSE

SAĞLIK İŞLETMELERİNDE BİR MAKİNE ÖĞRENME UYGULAMASI: MIMIC-IV 545
Anıl Burcu ÖZYURT SERİM

GELİŞME, KALKINMA VE AZGELİŞMİŞLİK BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE GÖÇ OLGUSU 565
İlteriş YILDIRIM

AŞAĞI YÖNLÜ TOPLUMSAL HAREKETLİLİK VE SINIF KAYBI ÜZERİNE GÜNCEL TARTIŞMALAR..... 583
Burak KESGİN

1974 ABD AMBARGO KARARI'NIN TÜRK KAMUOYU'NDA DEĞERLENDİRİLMESİ..... 603
Güneş ŞAHİN

E-SPOR TURİZMİ VE EKONOMİK ETKİLERİ 617
Kerem KAPTANGİL

NÖROGASTRONOMİ: TAT VE LEZZET BİLİMİ 631
Cesim BEHREMEN

ERİŞİLEBİLİR REHBERLİ SANAL TUR: ENGELLİ BİREYLERİN DUYGULARININ, ALGILADIKLARI RİSKLERİN, TEKNOLOJİ KABULLERİNİN VE SEYAHAT NİYETLERİNİN İNCELENMESİ 647
İlknur MAZAN, Ozan ÇATIR, Gülay BULGAN

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ ÇABALARINDA NATO 667
Sibel KAVUNCU

AVRASYA'DA YÜKSELEN BİR GÜÇ OLARAK TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI 683
Zehra DOĞAN

TÜRKİYE'DEKİ YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA ENTEGRASYON . 703
Büşra Kutlu KARABIYIK, Muhsin ÖZDEMİR

TÜRKİYE'DE KAMU KURUMLARININ AÇIK KAYNAK KODLU YAZILIM (AKKY)'LARA GEÇİŞ STRATEJİSİ 723
Yenal ARSLAN

Önsöz

Sosyal bilimlerde yapılan çalışmalar araştırmacıların yoğun emeklerine ihtiyaç duymaktadır. Bundan dolayı sosyoloji'nin öncüsü olarak kabul edilen İbn Haldun Tunus'tan, Endülüs'e, Fas'a, Cezayir'e, ve nihayetinde Mısır'a kadar uzunca bir yolculuğu yıllara yayarak yapmış elde ettiği bilgilerle "Mukaddime" isimli güzide eseri ortaya çıkarmıştır. Ulaşım ve iletişim imkanlarının oldukça zor olduğu 14.Yüzyılda yapılan bu önemli seyahat insanlığa bugün bile faydalanabileceğim harikulade bilgiler sunması açısından oldukça önemlidir.

Elinizde bulunan bu eser sosyal bilimler alanında yayınevimizce hazırlanan bir serinin 27. eseri olarak hazırlanmıştır. Bu kitap çalışmasında eğitim, iktisat, işletme, kamu yönetimi, sanat tarihi, arkeoloji, psikoloji, sosyoloji, tarih, turizm ve uluslararası ilişkiler gibi pek çok bilim dalından kıymetli hocalarımızın çalışmalarına yer verilmiştir. 40 bölümden oluşan bu eserin bölümleri alanlarında uzman hocalarımızın değerlendirmelerine sunulmuş, elde edilen geri dönüşlere bağlı olarak bazı yazarlardan kısmi düzeltmeler talep edilmiş ve sonrasında yayına hazır hale getirilmiştir. Eser son yıllarda gerek bilimsel kongrelerde, gerekse hakemli dergilerde sıklıkla yer alan, üzerinde önemle durulan pek çok konuyu içermektedir. Çalışmaların bir kısmı hazırlanmış olan kongre bildirilerinin genişletilmesiyle, bir kısmı tezlerin özetlenmesiyle oluşturulurken önemli bir kısmı ise özgün olarak ilk defa bu kitapta ele alınmış çalışmalardan oluşmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde öğretmen adaylarının işsizlik kaygı düzeyleri ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki *Gamze Çam* ile *Doç.Dr. Mehmet Tahir Karaboğa* tarafından incelenmiştir. İkinci bölümde Covid-19 pandemi döneminde uygulanan ekonomi politikaları ve pandeminin etkileri *Tuğba Gültekin* ve *Doç.Dr. Emek Aslı Cinel* tarafından ele alınmıştır. Üçüncü bölümde iletişim fakültesi öğrencilerinin organ nakli farkındalığı *Dr.Öğr.Üyesi* Ümmü *Altan* Bayraktar tarafından incelenmiştir. Dördüncü bölümde yazar Emine Şenlikoğlu'nun romanları, yazıları ve konuşmaları *Dr.Öğr.Üyesi Ekin Kadir Selçuk* tarafından ele alınmıştır. Beşinci bölümde yer alan bireylerin internet kullanım alışkanlıkları üzerine bir araştırmayı Öğr.Gör. *Burcu Durmuş*, *Dr.Öğr. Üyesi Aynur* İncekırık ve *Prof.Dr. Öznur İşçi Güneri* hocalarımız yapmıştır. Altıncı bölümde retro pazarlama yaklaşımı örnek olaylarla *Doç. Dr. V. Özlem Akgün* ve *Aslıhan Küçükkurt* tarafından ele alınmıştır. Girişimciliğin dönüşümünün dijitalleşen dünya ile ilişkisi yedinci bölümde *Mert Eker* ve *Dr. Abdullah Önden* tarafından incelenmiştir. Sekizinci bölümde sessiz istifa kavramı *Dr.Öğr.Üyesi Nurdanur Tavlan Soydan* tarafından, dokuzuncu bölümde ise tükenmişlik sendormu *Dr.Öğr.Üyesi Burcu Turan Torun* tarafından ele alınmıştır. Kitabın onuncu bölümünde yaratıcılık kavramı alan yazın incelemesi *Doç.Dr.Filiz Arslan* tarafından yapılmıştır. Özel güvenlik görevlilerinin

mesleklerine yönelik algıları on birinci bölümde *Ali Yağcı* tarafından ele alınmıştır. On ikinci bölümde şartlı nakit transferi uygulamaları *Dr. Nevzat Fırat Kunduracı* tarafından ele alınırken, on üçüncü bölümde muhasebe eğitiminde Kahoot uygulamaları *Dr.* Öğr. Üyesi Burçin *Tutcu* tarafından incelenmiştir. Kooperatiflerin yerel ekonomik kalkınmada yeri on dördüncü bölümde Öğr. Gör. *Dr. Ömer Faruk Aslan* tarafından ele alınmıştır. On beşinci bölümde gerilla pazarlama ve gelişmekte olan ülke işletmelerine sağladığı avantajlar Öğr.Gör. Dr. *Ahmet Başalp* tarafından incelenmiştir. Cumhuriyet halk partisi ve popülizm on altıncı bölümde Öğr.Gör. *Hayrettin Alparslan Çelik ve Dr.Öğr. Üyesi Hasan Faruk Uslu* tarafından incelenmiştir. On yedinci bölümde Baudelaire'in Hymne/ilahi şiiri *Prof.Dr. Yavuz Kızılçim*, on sekizinci bölümde Tabula Rasa eserinin analizi *Dr.Öğr. Üyesi Ruken* Güleryüz ve on dokuzuncu bölümde Komneos ve Angelos dönemi sanatı *Dr. Nergis Ataç* tarafından ele alınmıştır. Yirminci bölümde çağdaş tasarım felsefi bir eleştirisi *Dr.Öğr.Üyesi Tuğna Ayas* Önol tarafından yapılmıştır. Yirmi birinci ve yirmi ikinci bölümlerde Sinopta günümüze ulaşan çeşmeler *Davut Oğuz* ve *Dr.Öğr.Üyesi Erbil Cömertler Aktuğ* tarafıncan incelenmiştir. Yirmi üçüncü bölümde Yedikule Kız Sanayi Mektebi *Dr.Öğr.Üyesi Ayşe Denknalbant Çobanoğlu* tarafından ele alınmıştır. Yirmi dördüncü bölümde Türkiye'de cinsel istismar mağduru çocuklar ve adli görüşme merkezlerinin önemi *Doç.Dr. Taner Artan* ve *Dr.Aylin Arıcı* tarafından incelenmiştir. Yirmi beşinci bölümde Vangölü havzasındaki yeni arkeolojik araştırmaları *Dr.Öğr.Üyesi Gulan Ayaz* ele almıştır. Felsefe ve sinema ilişkisi yirmi altıncı bölümde *Dr. Hüseyin Adem Tülüce* incelemiştir. Yirmi yedinci bölümde aşkın devlet geleneğinin devlet ile sivil toplum arasındaki ilişkideki rolünü *Dr.Öğr.Üyesi Samet Ünlü* incelemiştir. Değişen Aile, Aile Süreçleri ve Çocukların Uyumu, Dr. Öğr. Üyesi Aysun Ergül Topçu yirmi sekizinci bölümde ele almıştır. Yirmi dokuzuncu bölümde Türkiye'de sağlık bilgi sisteminin analizini *Dr.Öğr.Üyesi Tuncay Köse* ele almıştır. Otuzuncu bölümde sağlık işletmelerinde MIMIC- IV veritabanı *Dr.Öğr.Üyesi Anıl Burcu Özyurt Serim* tarafından incelenmiştir. Otuz birinci bölümde Türkiye'de göç olgusu *Dr.Öğr.Üyesi* İlteriş Yıldırım tarafından ele alınmıştır. Otuz ikinci bölümde aşağı yönlü toplumsal hareketlilik ve sınıf kaybı *Dr.Öğr.Üyesi Burak Kesgin* tarafından incelenmiştir. Otuz üçüncü bölümde 1974 ABD ambargosunun Türk kamuoyundaki etkisi *Doç.Dr. Güneş Şahin* tarafından ele alınmıştır. Otuz dördüncü bölümde e-spor turizmi ve ekonomiye etkilerini *Dr.Öğr.Üyesi Kerem Kaptangil* incelemiştir. Otuz beşinci bölümde nörogastronomi *Dr.Öğr.Üyesi Cesim Behremen* tarafından ele alınmıştır. Otuz altıncı bölümde engelli bireylerin erişilebilir rehberli sanal tur deneyimleri Öğr.Gör. *Dr. İlknur Mazan, Doç. Dr. Ozan Çatır* ve *Doç.Dr. Gülay Bulgan* tarafından incelenmiştir. Otuz yedinci bölümde NATO'nun küresel iklim değişikliği sorununun çözümü çabalarını *Prof. Dr. Sibel Kavuncu* ele almıştır. Türk devletler teşkilatı otuz sekizinci

bölümde *Dr. Zehra Doğan* tarafından incelenirken otuz dokuzuncu bölümde ise Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında entegrasyon *Dr.Öğr.Üyesi* Büşra Kutlu Karabıyık ile *Prof.Dr. Muhsin Özdemir* tarafından incelenmiştir. Kırkıncı bölüm olan son bölümde Türkiye'de kamu kurumlarının açık kaynak kodlu yazılıma geçiş stratejisi *Dr.Öğr.Üyesi Yenal Arslan* tarafından ele alınmıştır.

Kitabın oluşmasında önemli paya sahip farklı üniversitelerde görev yapan kıymetli hocalarıma akademik birikimlerini bizlerle paylaştıkları için çok teşekkür ederim.

Sosyal bilimlerde literatüre katkı sağlayacağına inandığımız bu çalışmanın sizlere ulaşmasında bizlere yardımcı olan Eğitim Yayınevi'ne, çalışma sürecinde desteğini hep hissettiğim sevgili eşim Esra'ya ve evlatlarımız Elif ile Akif'e de çok teşekkür ederim.

Doç. Dr. Abdurrahman ÇALIK

Ekim 2023-VAN

1974 ABD AMBARGO KARARI'NIN TÜRK KAMUOYU'NDA DEĞERLENDİRİLMESİ[1]

Güneş ŞAHİN[2]

Giriş

Türkiye'nin başlattığı harekâttan sonra Kıbrıs meselesinde pek çok denge değişti. Değişen bu dengelerden birisi de, Türkiye'nin Kıbrıs'a başlattığı ikinci harekâta – fazla müdahaleci olmamakla beraber- sıcak bakmayan ABD ile Türkiye ikili ilişkilerinde yaşandı. Okuduğunuz metin, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın ardından hem yaşandığı dönemde hem de sonrasında Türk dış politikasında Türkiye-ABD ilişkilerini derinden etkileyecek ambargo meselesinin kamuoyu nezdinde nasıl değerlendiğine odaklanmaktadır. ABD ambargo kararının çıkış serüveni, uygulanışı günümüz uluslararası ilişkilerinde hala en çok tartışılan konular arasındadır. Çalışma ABD Ambargo kararının çıkış nedenleri, arka planı üzerine bir fikir geliştirmek iddiasında değildir. Sadece kararın ardından, özellikle dönemin süreli yayınları baz alınarak, Türk kamuoyunda konunun nasıl değerlendirildiğini tespit etmek amacındadır.

ABD'nin Türkiye'nin başlattığı askerî harekât karşısında net bir tavır ortaya koyamamasında, kendisinin stratejik çıkarları ön plana çıkmaktaydı. ABD'nin Doğu Akdeniz'deki söz konusu çıkarları, Amerikan bürokratlarının bir tarafı kınamaktan çok; her iki tarafa da yani hem Türkiye hem de Yunanistan'a akılcı yaklaşmayı gerektirmekteydi. Bu açıdan bakıldığında, ABD, Kıbrıs meselesinde, bu bölgenin bir gerginlik ya da çatışmanın odağı olmaması için gerekli politik hamleleri yapmış görünmekteydi (Uslu, 2000: 303).

Türkiye'nin Kıbrıs'a ikinci harekâtı gerçekleştirmesi, Yunanistan'ın ABD ve NATO 'ya karşı sıcak olmayan bir tavır içine girmesinin nedenlerinden biriydi. Yunanistan, ABD'yi Türkiye'yi bir askeri müdahaleden vazgeçirememe konusunda suçlamakta ve sorumluluklarını yerine getirememekle itham

1 Yazarın Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2012 yılında kabul edilen "Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sürecinde Türk Kamuoyu" başlıklı basılmamış doktora tezinden üretilmiştir.

2 Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı. E-mail: gunessahin@comu.edu.tr , ORCID: 0000- 0003-4245-9760.

etmekteydi. Bu seebeple de, ABD ve Yunanistan arasındaki ilişkiler bir gerilime dönüştü. Yunanistan'a doğru bir baskının olduğunu iddia eden Türkiye gazetelerindeki yorumlara baktığımızda, ABD'nin Türkiye'nin ikinci harekâtın gerçekleştirmesi ve başarılı olma olasılığını planlamamış olması ile birlikte Ecevit'i çok da ciddiye almama eğiliminde olmasına dikkat çekildiğini gözlemlemekteyiz (Cumhuriyet, 17.08.1974:1). Kıbrıslı Rumların gözünden ise Kıbrıs'a Türkiye'nin bir askeri müdahalede bulunmasının en öne çıkan nedeni, CIA ve NATO aracılığıyla Türkiye'yi maddi olarak destekleyen, askeri teçhizatını sağlayan Amerikan emperyalizmi idi (Stavrinides, 1976: 92).

Cumhuriyet Gazetesi'nden bir yoruma baktığımızda uluslararası siyasette, mevcut olanı korumanın temel bir dayanak noktası olduğu vurgulanmakta ve Kissenger'ın bu stratejiyi planlayarak Türk harekatının boyutunu anladığı ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 17.08.1974). Ancak ABD ile ilgili yapılan söz konusu çıkarım, biraz erken olabilir zira müdahaleden hemen sonra ve olaylar henüz akılcı bir zeminde analiz edilmeden yapılmıştır. Zira ABD'de deki kiliseye yürekten bağlı güçlü Rum lobisi, Yunanistan'ın yok sayılamayacağını ve böyle bir duruma da asla izin vermeyeceği dikkate alınmalıdır.

15 Ağustos 1974'de Rum kükenli Amerikalılardan oluşan bir grup, John Brademas nezaretinde Kissenger'ı ziyaret ederek, ABD'nin Türkiye'nin gerçekleştirdiği askeri müdahaleye engel olmamasına oldukça eleştirel yaklaştı. Brademas, Kıbrıs müdahalesinde Amerikan askeri teçhizatının fiili olarak kullanılmasının, ikili anlaşmalara ve Amerikan yasalarına aykırı olduğunu belirterek, Kissenger'dan konunun içeriği hakkında detaylı bir biçimde düşünmesini istedi (Oran, 2003: 704). Mehmet Ali Birand'ın Rum lobisinin bu çıkışı ile ilgili;

> *"Rumlar, kanuna saygı görüntüsü altında ambargo hareketini Kongre önüne kolaylıkla getirdiler. Gerçek amaç ile görüntünün değişik olduğu bu mücadeleyi 5 Eylül günü Eagleton, Senato'da ilk kez resmen Kongre'ye getirdi. Amerika'yı yönetenler kanunlara uymalıdır dedi ve Türkiye'ye silah ambargosunun uygulanması gerektiğini söyledi."*

ifadeleri Kıbrıs'lı ve Atinalı rumların ABD senatosundaki etkilerini anlamamız açısından oldukça doğru görünmektedir (Birand, 1980: 37). Kissenger, Kıbrıs Rumlarının ve Atina'nın tepkisinin ciddi bir boyutta olduğunu kavramıştı. Ateşkesten sonra tüm tarafları Kıbrıs durumunu istişare etmek üzere Washington'a davet etti ancak Atina bu teklife olumlu cevap vermedi (Milliyet, 19.08.1974:1). Bir süre sonra, durum giderek ciddileşti. ABD'nin Türkiye'ye sağladığı askerî yardımları ve müdahale esnasında kullanılan taçhizatın savunma gerekçesiyle olup olmadığı hukukçuların gözetimi altında denetlenmeye ve araştırılmaya başladı. ABD Dışişleri Bakanlığı hukukçuları uzun süren toplantılardan sonra, Türkiye'ye ABD tarafından temin edilen

silahların kullanılmasını, riayet edilmesi gereken anlaşmalara aykırı gerekçesiyle durumun gayri hukuki olduğunu Kissenger'a bildirdi. Senatörlere göre de, Türkiye Kıbrıs'ta ABD'den temin ettiği askeri teçhizatı kullanmakta, iki ülke arasında 1947 ile 1960 yıllarında imzalanan ikili anlaşmaları ve 1961'de yasa haline gelen Amerikan dış yardım maddesini çiğnemekte idi (Uslu, 2000: 310).

ABD Kongresi olanca gücüyle Türkiye'ye yönelik askeri ambargo uygulanması için çalışmaya başlamıştı. Esasında Kissenger ve diğer bazı yöneticiler kongrenin ambargo uygulanması konusundaki yaklaşımını abartılı bulmaktaydı. Amerikan yönetimi ile senatörler arasındaki ambargonun yürürlüğe girip girmeyeceği konusundaki ayrılığa rağmen, senato 27'ye karşı 64 oyla A.B.D.'nin Türkiye'ye yapılan askerî yardımın kesilmesi kararı verildi (Oran, 2003:705-706; Cumhuriyet, 14.09.1974). Amerikan Kongresi'nin Türkiye'ye karşı aldığı bu karar, Kıbrıs konusunda çözüm bekleyen sorunları daha da zor bir evreye taşıdı. Çıkan sonuç çok da sağlam bir düzlemde ilerlemeyen, uzlaşma yollarını giderek çıkmaza soktu ve aslında bir anlamda Makarios'un temelde istediği şey olmuştu; bu da tarafların anlaşamamasıydı. Türkiye'nin kendi içinde bir hükümet bunalımı yaşaması nedeniyle, aslında Washington'da olanlara hükümetin ve kamuoyunun ilgisiz kaldığını ifade eden Birand'a göre ise tecrübe edilen son olaylar, hem Kıbrıs hem de Türkiye'nin dış siyasi ilişkileri açısından açısından şansız bir dönemin başladığına işaret etmekteydi. açıkçası Türkiye siyaseten en dik olması gerektiği noktada, muğlak bir politik atmosferin içine girmişti (Birand, 1980: 44).

Ambargo'nun Gelişimi

19.09.1974 günü ABD Senatosu'nda alınan Türkiye'ye yapılan askerî yardımın kesilmesi yönündeydi. ABD Hükümeti'nden ilk gelen tepki oldukça tedbirliydi ve olayın iç yüzünü anlamaya yönelik bir tavır sergiledi. Ecevit konu ile ilgili kamuoyuna yaptığı ilk açıklamada haberin henüz bir resmiyeti olmadığına işaret ederek *"Bu kararın, bizim için olduğu kadar ABD'nin de düşündürmesi gerektiğini ve dış politikanın duygulara dayanmasının sunucunun buhran olacağını"* söylemekte ve aslında kamuoyunda herhangi bir gerilim oluşturmamaya özen göstermekteydi (Cumhuriyet, 21.09.1974) ancak Ecevit'in bu ılımlı beyanı bir karşılık bulamadı. ABD Temsilciler Meclisi'nde, 24.9.1974'deki toplantısında Türkiye'ye askerî yardımın durdurulması netleşti. Temsilciler Meclisi, askerî yardımın devam edebilmesi için Başkan Ford'un Amerikan Kongresi'ne Kıbrıs'taki Türk askerlerinin çekilmesi ile ilgili gerçekleştirilen müzakerelerde ciddi bir gelişme kaydedilmediğini bildirilmesini de şart koştu (Cumhuriyet, 26.09.1974). Karar da ne ilginç taraf ise Yunanistan'a yapılan askeri yardımın devam ediyor olmasıydı. Bu durum, NATO'nun askerî kanadından çıkan Atina'nın oluşturabileceği boşluğun, Türkiye tarafından doldurulmasına yönelik yapılan yorumları da böylece geçersiz kılmaktaydı.

Bu olayın önemli bir diğer göstergesi de Kissinger ile Temsilciler Meclisi arasındaki fikir ayrılıklarıydı. Kissenger'ın Kıbrıs meselesinde oldukça realist bir tavır içinde olmasına rağmen, Türkiye ile alakalı hem Senato'da hem de Temsilciler Meclisi'nde haşhaş meselesinden miras kalan olumsuz kanaat ağır bastı (Cumhuriyet, 26.09.1974). Konu ile ilgili Başlamışlı'nın ifadeleri burada önemli olabilir:

> *"ABD yönetimi'nin Türkiye ile mevcut ilişkileri korumak için ambargoya karşıymış gibi görünerek, Kongre ile bir danışıklı dövüş içine girmiş olması Türkiye'den alacağı olumsuz tepkileri azaltmaya yöneliktir. ABD'nin Türkiye'ye karşı ambargo kararının 1974 Kıbrıs krizi ve sonrasında yaşananlardan ziyade Türk hükümetinin 1 Temmuz 1974 tarihli haşhaş ekimi yasağının kaldırılması kararına yöneliktir"* (Başlamışlı, 2020: 696).

Bu yorumdan da görebileceğimiz gibi, ABD'nin Türkiye ve Kıbrıs politikası net bir zeminde ilerlememekteydi. Bu bağlamda, Türkiye'ye yardımın kesilmesi ve bu bir nevi cezalandırma olarak nitelendiren politikacılar ve kimi köşe yazarları da muhafazakar çevreler tarafından eleştirilmektedir. "Amerikan Kongresi'nin Kararı ve Türkiye'nin Durumu" başlıklı yazısında Burhanettin Kayhan, kamuoyunun yanlış yönlendirildiğini ileri sürmekte ve şöyle devam etmektedir;

> "…*"Amerikan Kongresi'nin vermiş olduğu karar, Türkiye'ye yapılan askerî yardımın kesilmesi kararı değildir. Bu kongrenin kararı, antlaşmanın tek taraflı feshedilmesi kararıdır. Yoksa yapılan yardımın kesilmesi kararı değildir. Bu büyük hatayı düzeltmek gerekir…"* (Milli Gazete, 15.02.1975).

Kimi gazetelerdeki yorumlara baktığımız, bilhassa solcuların başlattığı Amerikan karşıtlığının temelinde başka anlamların olduğunun altı çizilmektedir. Solcu basının söz konusu kararı kendi fikri yapılarına angaje ettikleri ve vatandaşları komünizm tarafına çekmek hedefinde oldukları iddia edilmektedir. Endişelenmesi gereken tarafın, orta şarkın en güçlü devletlerinden olan Türkiye'yi karşısına aldığı için Amerika olması gerektiğine dikkat çekildiğini yorumlarını rahatlıkla yapabiliriz. Amerikan yardımı konusunda, Türk Hükûmeti'nin resmi açıklaması da baskıya asla göz yumulmayacağı şeklindedir. Bakan Güneş, konu ile Türkiye'nin tavrını şöyle izah etmiştir ve aynı ifadelerini Kissenger'ın bizzat kendisine de bildirdiğini söylemiştir:

> *"Türkiye uluslararası bir sorunda ve özellikle Kıbrıs'ta dostlarının, müttefiklerinin, komşularının iyi niyetli önerilerine çözüme yardımcı olduğu ölçüde değer veren bir ülkedir. Fakat herhangi bir ülkenin Türkiye'ye karşı tehdit, baskı yollarına başvurması veya bunu düşünmesi bizi doğru bildiğimiz politikadan sapmamız sonucunu doğurmaz. Şimdi de değişen ya da değişecek bir şey yoktur. Türk dış politikasının temel tercihleri hissî nedenlerle değişemez. Yalnız adlî unsurlar bizim dış politikamızda yer alır. Dolayısıyla bu tip kararlara boynumuzu bükecek değiliz."* (Cumhuriyet, 11.10.1974).

Esasında, Türk-Amerikan ilişkilerini derinden sarsacak bu durum karşısında hükümet, kamuoyundan engellenmesi zor bir tepkinin geleceğini tahmin etmiş olmalıdır. Türk milletinin göstereceği tepkinin etkili olacağı ve bu tepkinin ileride Türkiye'nin kendi millî güvenliği ve savunması için yeni alternatifler aramasına ve dolayısıyla, NATO Güneydoğu ve Akdeniz savunmasının topyekun dağılmasına neden olacak sonuçlar doğurması olasılığı durulmaktadır (Milliyet, 12.10.1974). Kongre kararı ile ilgili Bülent Ecevit'in de değerlendirmelerine bakmamız burada önemli olabilir. Zira Ecevit, Kıbrıs sorununu hiçbir zaman bir Amerikan sorunu olarak görmemiştir. Kıbrıs'ın Türkiye Cumhuriyet'ine ait bir mesele olduğu noktasında tavrı daima netti. Ecevit'in kararla ilgili değerlendirmeleri şu biçimdedir:

> "*Kararın, Türkiye içim Kıbrıs konusunda adım atayı psikolojik bakımdan güçleştirdiğini söylerken, gerekli adımları atmaktan kaçınmak için bunu bir mazeret gibi kullanmayı aklımdan geçirmiyorum. Kongre kararının bizim için yarattığı psikolojik güçlüğü aşmamız ve kendi sorumluluk anlayışımız neyi gerektiriyorsa on yapmamız gerekir. Eğer belli bir adım atmanın kendi yararımıza olacağına, Kıbrıs Türklerinin veya tümüyle Kıbrıs'ın yararına olacağına inanıyorsak, Amerikan Kongresi'nin davranışı ne olursa olsun, biz o adımı atmalıyız."* (Ecevit, 2011: 158).

Ecevit Amerika gibi dünya siyasetinde önemli bir rol oynayan devletin bu tarz bir hükme varırken bizatihi kendisinin de büyük bir sorumluluk altına girdiğini belirterek, ABD'nin de bu ciddi mesele altında büyük bir sorumluğa girdiğinin sinyalini vermektir (Cumhuriyet 22.10.1974). Türkiye'nin hiçbir koşulda baskıya boyun eğmeyeceğini tekrarlayan Ecevit'in, Kıbrıs konusundaki istikrarlı politikasını sürdürdüğünü görmekteyiz.

Ambargo Kararı'nın Türk Kamuoyu'nda Değerlendirilmesi

ABD Kongresi'nde ambargo kararının aldığı dönemde, Türkiye'deki siyasi atmosfere bakmak gerebilir. Zira ambargo kararı, Türk iç siyasetinde çalkantılı günlerle eş zamanlı gerçekleşmiştir. 19 Eylül 1974'de Ecevit'in istifasıyla, CHP-MSP koalisyonu dağılmış ve Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından görevlendirilen Sadi Irmak bir Teknokratlar Hükûmeti tesis etmiştir. Bu hükümet 31 Mart 1975 tarihinde Demirel'in Birinci Milliyetçi Cephe Hükümetini oluşturmasına kadar iktidarda kalmıştır. (Cumhuriyet, 19.10.1974; Milliyet, 13.11.1974; Milliyet, 31.03.1975).

Türkiye kongrenin aldığı karar karşısında savunduğu gerekçelerinden, kararın değişmediğini görmüştü. Diğer yandan, ABD Hükümeti'nin de kongrenin ambargo kararını değiştirmede etkin olamadığı açık bir biçimde ortaya çıkmıştı. ABD ile kongre arasındaki söz konusu anlaşmazlığın sebebi ise Amerikan'ın kendi iç siyasetinde yaşanan iktidar kavgası şeklinde nitelendirilmekte idi (İpekçi, 1975: 1). Durumun ciddiyetinin farkında olan

Kissenger da Türkiye'nin ambargo kararına özellikle sert tepki göstermemesini istedi. Çünkü Türkiye'nin sert tepki göstermesi halinde durumun daha çok güçleşeceğinden endişe duymaktaydı (Birand, 1980: 90-94). Ancak kararın yürürlüğe girmesi ile Türkiye sakinleşmek yerine tutumunu daha da sertleştirme yolunu seçmişti. Türk Hükümeti, haklı olduğu bir davada haysiyetine uygun düşmeyecek bir şekilde cezalandırıldığını düşünmekte idi. Dolayısıyla ambargonun yürürlüğe girdiği gün, Türk Hükûmeti bir açıklamada bulunarak ortak savunma üs ve tesisleriyle ilgili ABD ile yapılan görüşmelerin askıya alındığını ilân etti (Uslu, 2000: 315). Muhalefet de ambargo kararında tam bir bütünleşme sergileyerek, Demirel Hükûmeti'nin Bakanlar Kurulu kararı ile 25.07.1975 tarihinde Türkiye'deki Amerikan üslerinin faaliyetlerinin durdurmasına ön ayak oldu. Böylece Bakanlar Kurulu toplantısından kamuoyuna şu cümlelerle, *"Bu sabahtan itibaren Türkiye'deki bütün Türk-Amerikan ortak savunma tesislerinin faaliyetlerini durdurmuş, bu tesislerin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tam kontrol ve gözetimine devredilmesine…"* karar verildiği duyuruldu (Cumhuriyet, 26.07.1975; Milliyet, 26.07.1975).

Ambargo kararının kalkmaması üzerine:

Türk dış politikasında yeni bir devir başlıyor

kaldırıldı

Washington

Ford Meclisden kararın birkez daha gözden geçirilmesini istedi. Başkan ile Kissinger, Korutürk ve Demirel'e "ttidalli hareket" için mesaj yağdırdı

Ankara

Dün akşam toplanan Bakanlar Kurulu bu sabahtan itibaren bütün Amerikan üslerinin faaliyetlerinin durdurulmasını ve derhal Türk Silâhlı Kuvvetlerine devrini kararlaştırdı

Üslere el koyduk

EL KONAN DEV RADAR ÜSSÜ:

Türkiye için artık Amerika yok

Kaynak: https://images.app.goo.gl/PxC2TMibYuJBVkML8 Erişim Tarihi: 15.10.2023.

Bu karar aralarında İncirlik'in de bulunduğu ve 5000 Amerikalı personeli barındıran, 21 Amerikan üssü ve tesisini olumsuz etkilemiştir. Amerikalı personelin, gümrük vergisi ödemeden yurt dışından mal getirme ayrıcalığı kaldırılmıştır. Getirilen ithal arabalara vergi uygulanmaya başlanmış ve askeri uçakların üsler arasında serbestçe dolaşımı sona erdirildi (Oran, 2003: 707). Kararın ardından, Demirel Hükümeti, İsrail'in ABD silahlarını istediği gibi kullanırken, kendi ülkesinin bu tip bir muamele ile karşılaşmasını çifte standart olarak görmekteyse de, üslerin tamamen kapatılıp personelin ülkeyi terk etmesi istenmedi ve ABD'ye bir biçimde hâlâ açık kapı bırakılmış oldu

(Sönmezoğlu, 1990: 101). Elbette bu durum muhalefetteki Ecevit'in dikkatini çekti. Kamuoyuna yaptığı açıklamalarda, personelin derhâl gönderilmesi gerektiğini belirtmekte ve Türkiye'nin dış politikada alacağı yeni yeri ile ilgili hükûmetten tavizsizlik beklediğini ifade etmekte idi (Milliyet, 25.07.1975; (Milliyet, 27.07.1975; (Milliyet, 30.07.1975).

Konu ile ilgili basında pek çok değerlendirmenin yapıldığını görmekteyiz. Yorumların genelinde Türk-Amerikan ilişkilerinin uzun süredir sağlıksız devam ettiğini öne sürülmesi dikkatimizi çekmekle birlikte, gerek sağ ve gerekse sol kanattan çeşitli görüşler tartışma yaratmıştır. İki ülke arasındaki bu tip restleşmenin yaşanması kimi yazarlar tarafından doğal karşılanmaktadır. Tarihin akışına kimsenin engel olamayacağını vurgulayan İpekçi, iktidardaki partilerin dünya görüşlerinin temelinde olan Amerika'ya bağlılık düsturunun olduğunu ve Amerikan üslerinin kapatılması istendiğinde bu görüşün vatan hainliği ile suçlanmasının yanlışlığı üzerinde durmaktadır (İpekçi, 1975:1). Aslında Amerika ile yaşanan bu son durumla, ilişkilerin daha iyi değerlendirilmesi, hatta bunun bir fırsat olarak görülmesi istendiğini de görmekteyiz. Bağımsız bir dış politika çizgisine kavuşmak yolunun, ABD'ye bağlı kalmadan izlenmesi hususunu dile getiren yazılarda, teslimiyet politikasından sıyrılmanın da önünün açıldığı ifade edilmektedir. Nadi, Meclis'te ahlâk kurallarını dillerinden düşürmeyen siyasetçilerin, fakir Türk ulusunun zamanında parasını peşin vererek aldığı savaş gereçlerinin kullanımında söz hakkının Amerika'ya bırakılmamasını olumlu olarak nitelendirmektedir. Temsilciler Meclisi'nin bu kararının Yunanistan'ı yüreklendirebileceği ihtimali üzerinde de durulmakta ve böyle bir olasılık karşısında Türk Hükûmeti'nin serinkanlılığını koruması tavsiye edilmektedir (Nadi, 1975:1). Kimi yazarlar da yaşananların kaçınılmaz olduğu ve Türk kamuoyunun Kıbrıs sürecinden itibaren var olan iktidarlardan, ABD'ye karşı bu tip atağı uzun süredir beklediğini ifade etmektedir. Dünya evrensel bir yumuşama sürecine girmiştir ve mevcut hükûmetin de bunu bütün açıklığıyla kavraması gerekmektedir. Türkiye'nin ABD'ye karşı artık blöf yapmadığının ve bu kararlılığının diğer dünya devletleri tarafından anlaşılmasını isteyen Soysal, ülke olarak dönüşü olmayan bir yola girildiğini ancak bu yolun ileriye dönük olması gerektiğini ifade etmektedir. A.B.D.'ni dünyaya silah satarak, tüm dünyayı yönetmeye çalışan bir devlet olarak niteleyen yazar, Washington gözüyle Kıbrıs'a bakıldığında Ada'nın aslında bir "batak" olarak algılandığını dile getirmektedir. Kıbrıs'taki başarının evrensel yumuşamayı öngören bir iktidar tarafından sağlandığını, dolayısıyla yeni iktidardan böyle bir stratejiye sahip olmasını istemektedir (Soysal, 1975: 1).

Bağımsız dış politikaya ulaşma prensibinin dışında, konuyu Türkiye'nin millî ve manevi değerlerine yıllardan beri uygulanan ipotek biçiminde değerlendiren yorumlar da oldukça dikkat çekicidir. Bu ipotek politikasında, ABD'nin baş rolde olmasına rağmen, ülke içinde kendine vekil edindiği bir takım kişilerle

yürüttüğü ancak alınan bu kararla Türkiye'nin kendisine aslında iki yüz yıldır uygulanan zorbalığın bir nebzede olsa önüne geçtiği ifade edilmektedir. ABD karşısında, Türkiye'nin köşesine çekilerek beklemesinin, ülkeyi şahsiyetsizleştirdiği fakat üslere el konulmasının ardından iki ülke arasındaki ilişkilerin tersine çevrileceğinin umudu kamuoyu ile paylaşılmaktadır (Yetik, 1975:1). Amerikan'ın Türkiye için güvenilir bir müttefik olma durumunu kaybetmiş olması karşısında, Türkiye'nin duygusal ve mantıksız bir yaklaşım içine girmemesini ancak bununda tevekkül içinde beklemek anlamında düşünülmemesi de telkin edilmektedir. Türkiye'nin kendi içinde yaşadığı siyasî hesaplaşmaları bir kenara bırakarak, partiler üstü yeni bir millî politika tespit etmesinin en doğru yol olacağı düşünülmektedir (Tercüman, 1975:1).

Amerikan Başkanı Ford'un Temsilciler Meclisi'nden çıkan kararı değiştirme imkânı olsa, ne olurdu sorusunun cevabı üzerinde duran yorumlarda ise hükûmetin böyle bir hamleyi zorunluluktan uyguladığı belirtilmektedir. Amerikan yönetiminin bu kararı değiştiremediği için Demirel Hükûmeti'nin üsler ilgili böylesi bir ciddi kararı almak zorunda kaldığı, aslında mevcut hükûmetin ne kadar Amerikancı olduğunun asla unutulmaması istenmektedir. Amerikan Meclisi'nden geri adım atılamadığı için, Demirel'in âdeta üsleri kapatmaya mecbur kaldığı ve Türkiye ile ABD arasındaki temel 3 Temmuz 1969 tarihli anlaşmaya, Ankara'nın değil Washington'un son verdiği ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 1975:1). Benzer bir görüşle, Milli Cephe Hükûmeti'nin aslında Amerika'ya çok yakın bir siyaset izlediğini ifade eden Mumcu da, fazla manevranın göstermelik olduğunu belirtmektedir. Şimdi kızdıkları Amerika'nın zamanında büyük bir histeri içinde değerlendirdikleri komünizm faaliyetleri önünde en büyük yardımcı ülke olduğunun ne çabuk unutulduğunu sorgulayan yazar, Amerikalılar olmasa "millî birlik ve bütünlük sağlanamazdı" sözlerinin şimdilerde akıllarından çıktığını dile getirmektedir (Mumcu, 1975:2).

Sağ muhafazakâr gazetelerden söz konusu yorumlara yanıtların gecikmediğini görmekteyiz. Özellikle Kıbrıs'ta milli görüş sayesinde bu günlere gelindiğini vurgulayan yazılar Milli Gazete'de çıkan yazılarda Ecevit ve CHP'nin Kıbrıs ve Amerika siyaseti eleştirilmekte, harekât esnasında Hükümet Başkanı olmasından dolayı kendisinin hâlâ yüceltilmesinin yersiz olduğu üzerinde durulmaktadır. O dönemde ülkenin başında kim olsa, aynı biçimde sevileceği ifade edilmekte ve Yunan kardeşlik şiirleri yazan, harekât sırasında Rumların hamisi İngiltere'nin fikrini almadan hareket etmek istemeyen, Kıbrıs'ta bir takım tavizler vermek için Kissinger'a söz veren birinin ancak Rumlar tarafından sevilebileceği belirtilmektedir. Aynı zamand Milletin ruh köküne dayalı, millî görüş sayesinde Kıbrıs konusunda bugünlere gelindiği ve batıya karşı kimin el pençe durduğunun da Türk milletinin gayet iyi bildiği

ileri sürülerek milliyetçi yorumlar, Ecevit ve CHP'nin Kıbrıs politikasına sert eleştirirler getirmektedir (Yetik, 1975: 2). Ecevit'in yine Kıbrıs'ı kendi siyasetine ortak ederek kullanması eleştirilmekte ve ambargo kararı esnasında iktidarda olması hâlinde ne yapabileceği sorgulanmaktadır. Kıbrıs'a barış için gittiğini iddia eden Ecevit'e fazlası ile yüklenilen yazılarda, kendinsinin ülkenin iç huzurunu hiçe saydığı ifade edilmektedir. Hükûmeti sürekli "blöf" yapmakla suçlamasının karşılığını, ortak savunma üslerinin kapatılması kararı ile almış olması gerektiğini ve kendisinin kasıtlı bir biçimde dış politikaya muhalefet etmesi hatalı bulunmaktadır (Göze, 1975: 3).

Bu aşamadan sonraki diyaloğun ancak açık bir siyaset izlenerek belli olacağı ileri sürülen yazılarda ise iktidarın eleştirildiğini görmekteyiz. Hükûmetin üslerin kapatılması konusunda sözü edilen "geçici statünün" ne olduğunu kamuoyu ile paylaşması istenilmektedir. Kamuoyunun hükûmet üyelerinin sınırları çok belli olmayan açıklamaları ile yetindiği ileri sürülmekte ve mevcut ikircikli eğilimlerin ortadan kaldırılması sayesinde iki ülke arasındaki ilişkilerinde hangi düzeyde belirleneceği sorgulanmaktadır. Türkiye, 1969 İkili Anlaşması'nın geçerliliğini yitirdiğini karşı tarafa bildirmekle, anlaşmanın feshedildiğini de beyan etmiş bulunmaktadır. Böylece ortak savunma sisteminde hukuksal bir dayanak kalmamıştır. Esas bu aşamadan sonra neyin nasıl işleyeceğinin kamuoyu ile büyük bir açıklıkla paylaşılması gerekliliği şarttır. Üslere Türk bayrağı dikmekle, resmî bir sonuca varılamayacağı ve bu nedenle de kapalılık içinde çeşitli olasılıkları ileri sürmek bir anlam taşımamaktadır (Cumhuriyet, 29.07.1975).

Türkiye'nin üsleri kapatma kararına karşılık, hemen harekete geçen ABD yönetimi kongrenin ambargo kararını yeniden gözden geçirmesini istemiştir. Türkiye ile ilişkilerinin bozulmasını istemeyen yönetim, Demirel'e itidal gösterme tavsiyesinde bulunmuş, kongrenin kararından duydukları üzüntü dile getirilmiştir (Milliyet, 26.07.1975). Ancak kamuoyu ABD'nin bu geri adımını dürüstçe bir yaklaşım olarak görmemektedir. Tersine Türkiye'nin almış olduğu bu kararda büyük bir "hayır" olduğu ifade edilen yazılarda hükûmetin ABD yönetiminden gelen telkinlere itimat etmemesi üzerinde durulduğu görmekteyiz. Türkiye'nin ABD ile yeniden aldatıcı ve suni bir dostluk havasına girmemesi gerektiğini söyleyen İpekçi, Türklerin onuruna düşkün bir ulus olduğunu ve dolayısıyla ulusal çıkarların gözetilerek akılcı bir siyaset izlenilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (İpekçi, 27.07.1975: 1). Kimi yazarlar da hükümetin tavrını destekler. Örneğinin Tercüman Gazetesi'nden Ahmet Kabaklı,

> *"Ortak savunma üslerinin kapatılmış olması ile ülke topraklarında herhangi başka bir devletin dostluğuna güvenilmeyeceği mesajını veren hükûmetin kararı yerindedir. Çünkü Amerikan yetkililerine Türkiye gerekli uyarılarda bulunmuş olmasına rağmen, ABD bu kararı almaktan vazgeçmemiştir."* (Kabaklı, 28.07.2975:1).

ifadeleri ile İpekçi ile hemen hemen benzer bir görüş belirtmiştir. Amerika'da Rum, Ermenilerin oluşturdukları lobilerin çalışmalarına değinen yorumlarda ise, Türkiye'ye karşı alınan bu tip kritik kararlarda lobilerin sahip oldukları güce dikkat çekilmektedir. Amerika'daki kilise ve Rum okullarının, Rumlar arasında büyük bir birlik yaratmayı başardıkları açıktır. Bu başarı yaşanan son olayla birlikte de gözler önüne serilmiştir. Amerika'da yaşayan Türklerin durumları ve etkileri üzerine değerlendirme yapan Karpat, mevcut Türk kitlesinin eğitimsiz bir kitle olduğuna dikkat çekerek Türk kültüründen uzaklaşmakla itham etmektedir. Türklerin ABD'nde kurdukları cemiyetlerde ise bir halk-aydın ayrışması olduğunu ve Rumların Kıbrıs sorununa bu kadar ilgiliyken, Türklerin Kıbrıs'tan neredeyse habersiz yaşadıklarına dikkat çekmekte ve ABD'de yaşayan Türk vatandaşları bu konuda oldukça ilgisiz bulmaktadır (Karpat, 29.07.1975). Manzaraya bu şekli ile bakıldığında, Rumların, kongredeki güçlü yanları kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Kongre'nin bu yönde karar vermesinde ısrarcı olması, Yunanistan'ın Türkiye'ye tercih edilmesi olarak algılanmış ve askerî yardımın kesilmesinin Türkiye'ye hiçbir şey kaybettirmeyeceği ifade edilmiştir. 1950'lilerde olduğu gibi Türkiye'nin sadece ABD ile sınırlı bir politikası olmadığı ve önünde başka seçeneklerinin de olduğu üzerinde durulan diğer meselelerdendir. Karar karşısında sakin olunması telkin edilmekte ve yardımın kesilmesine iyi açıdan bakmanın Türkiye'nin yararına olacağı savunulmaktadır. Amerikalıların Türklere karşı tutumunun Haçlı Seferleri'nden kalma bir zihniyetle devam etmekte olmasının yanlışlığı üzerinde duran yorumlarda, millî harp sanayinin kurulmasının gereklilikleri ve bunun için yeni bir fırsatın doğduğu düşünülmektedir (Buğra, Tecüman, 07.02.1975; Göze, Tercüman, 07.02.1975). ABD'nin aslında bu yolu seçmekle yalnız kalacağını düşünen Buğra, bu çirkin tercihin çok ağır bir şekilde cezalandırılmasını istemekte ve Türkiye'nin küçümsenemeyecek bir güce sahip olduğunu ancak bu güne kadar bu gücünü iyi kullanamayan iktidarlara mahkûm edildiğinden yakınmaktadır (Buğra, Tercüman, 09.02.1975).

Kaynak: https://images.app.goo.gl/FvvHYdjjf8Gs5jGm8 Erişim Tarihi: 15.10.2023.

Türkiye'nin dış politikada ihtiyacı olduğu taze kan, ambargo kararı ve kararın etkileri ile gün yüzüne çıkmıştır diyebiliriz. Amerika ile tarihsel süreçte yaşanılan her olay, en sonunda Türkiye'nin savunmasının başkalarına bırakılamayacağı fikrini somutlaştırmıştır.

Kıbrıs basınında da, Türkiye ile ABD arasında yaşanan ambargo gerilimine sayfalarca yer verilmiştir. Türkiye'nin ABD'nin uydusu olmadığı ve de asla olmayacağı yönündeki milliyetçi yönü ağır basan yorumların genelinde Amerikan Temsilciler Meclisi'nin kararı eleştirilmektedir. Türkiye'ye ABD'nin baskılarını arttırdığı ve ambargo kararı tartışmalarının ardından, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) 13.02.1975 tarihinde ilân edilmesine dikkat çeken yazılarda iki olay arasındaki bağa vurgu yapılmaktadır. Dünya kamuoyunun ve bilhassa ABD'nin de bu durumu iyi düşünmesi vurgulanırken, Amerika'nın çifte standart uyguladığı ve müttefikleri arasında eşitlik prensibini yok saydığı açıktır (Halkın Sesi, 13.02.1975; 17.02.1975). İlk önce ABD Kongresi'nden, daha sonra da Temsilciler Meclisi'nden çıkan tartışmaların tarihi 05.02.1975 dikkat çekici bir döneme rastlamaktadır. Bu tarih üzerinde biraz fikir yürütmek uygun olabilir. Çünkü bu tarih, Makarios'un Ada'ya dönmesine, Lefkoşa'da resmî devlet başkanı statüsünde ikamet etmesine ve Klerides'in sahneden çekildiği döneme denk düşmektedir. Denktaş ile Klerides arasında süren müzakereler, Makarios'un dönüşüyle sekteye uğramış ve dolayısıyla Türk Hükûmeti'nin federasyon düşüncesinin kabul edilmesine yönelik çalışmaları da çıkmaza girmiştir.

ABD'nin uyguladığı bu çifte standart siyasetine, Ada'da Rumların silahsız kalan Türkleri tedirgin edebileceği konusunda Kıbrıs Türk basınında oldukça faza haber ve yorum yapıldığını görmekteyiz. Ancak Kıbrıs basınında,

Ada'daki Türk vatandaşlarının tedirgin olmamasını zira Türkiye'nin asla silahsız kalmayacağını Kıbrıslı rumların da çok fazla umuda kapılmamalarını telkin eder yazılar kaleme alınır:

> *"...Tersine bu ambargo kararı ile Türkiye'nin şimdi daha özgür kaldığı ve de özgür kararlar alacağından bahsedilmekte, Kıbrıs Türklerinin bu durumdan fayda beklediklerini çünkü Türkiye'nin bağımsız bir dış politikaya sahip olmasının da kendi çıkarlarına olduğu yorumunda bulunulmaktadır."* (Halkın Sesi, 25.06.1975).

Ambargo ile ilgili, 2 Ekim 1975'ta Amerikan Kongresi'nden Türkiye'ye karşı gelişen tavırda azda olsa yumuşama hissedilse de, ambargonun yürürlüğe girdiği tarihten önce sözleşmesi yapılmış olan 185 milyon ederindeki silahların, ambargodan ayrı değerlendirilmesine ve üslerin yeniden hizmete açılmasına Türk yöneticileri müspet bakmamıştır (Uslu, 2000: 320). Kongre'nin 4 Ağustos 1977'de aldığı kararda da Türkiye'ye 175 bin dolar dış askerî satış yapılmasına müsaade etmesine karşılık, ambargonun uygulaması devam etmiştir. Ambargonun tamamen feshedilmesi, 1978 yılında gerçekleşti. 1 Ağustos 1978 yılında Temsilciler Meclisi'nde çıkan bu kararın, ABD'nin İran'ı kaybetmek üzere olduğu ve bu nedenle Orta Doğu'daki gücünün zayıflamış olmasının etkisi büyüktü (Oran, 2003: 710).

Sonuç

ABD tarafından uygulanan askeri ambargonun gerek ulusal basında ve gerekse Kıbrıs basını tarafından tepki ile karşılandığı görmekteyiz. Kamuoyunda ABD'nin güvenilmeyecek bir müttefik olduğu fikri net bir biçimde oluşmuş ve bir anlamda ikinci Johnson Mektubu şoku tecrübe edilmiştir.

Türk ulusu bu tarihten itibaren ABD'nin Türkiye'ye yönelik bir hüsn-ü niyet beslemediğine ve Yunanistan'ı koruduğuna dair bir fikre kapılmıştır. Türkiye'nin Koalisyon Hükûmeti döneminde ABD'ye rağmen haşhaş ekimini başlatması ve iki ülke arasındaki başlayan gerginlik, bir anlamda bu ambargo kararı ile yanıt bulmuştur yorumunu yapabiliriz. Türkiye'nin Kıbrıs'a gerçekleştirdiği ikinci askerî müdahale bu kararın verilmesinde etkili olmuştur. Türk kamuoyu, ABD'nin Türkiye'yi cezalandırmayı seçtiğini düşünmekle birlikte, hem haşhaş hem de Kıbrıs'a gerçekleşen askerî müdahalede hukuka ve anlaşmalara uygun davrandığını düşünmektedir. Dolayısıyla ambargo kararının uygulanması çok kısa bir zaman zarfında ulusal bir sorun haline gelmiştir. Türkiye yaşadığı her ABD krizinde olduğu gibi, kendisine alternatif yollar aramaya başlamış ve Sovyetler Birliği ve Arap ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye özen göstermiştir.

Makarios'un bu aşamada ikili müzakerlerde çelişkili bir tavır sergilemesi ve sakinki vakit kazanmak için meseleyi yokuşa sürmesi, Türk Hükûmeti'nin de sabrını bir hayli test etmiştir. Nitekim ambargo kararı ile sarsılan Türkiye'nin

ABD'ye yanıtı 13.02.1975'de KTFD'nin tesis edilmesiyle gerçekleşmiştir. Türkiye'nin politik algısı Kıbrıs Türk varlığının hiçe sayılması yönünde olmuş ve Kıbrıs'ta kendisinin bir suçlu gibi gösterilmesini haksızlık olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle KTFD'nin ilân edilmesini, ABD'nin uyguladığı ambargoya yönelik en makul ve olağan tepki biçimi olarak görmemiz mümkündür. Hem Türk Hem de Kıbrıs Türk kamuoyunda KTFD'nin ilânı, ortak bir heyecan oluştururken, devletin kurulması ise, müdahaleden sonra atılan ilk resmî adım olarak değerlendirilmesi noktasında önemli görünmektedir. KTFD'nin "On Yedinci Türk Devleti" olarak algılanmasından ve adının eski Türk töresine olması nedeniyle hissedilen duygu yoğunluğunun, gazete yorumlarına da yansıması bu önemi bize kanıtlar niteliktedir.

Kaynaklar

Süreli Yayınlar

Cumhuriyet
Halkın Sesi
Milliyet
Milli Gazete
Tercüman

Araştırma Eserleri

Ecevit B. (2011). Dış Politika ve Kıbrıs Dosyası, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Baskın O. (2003), Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1980), İletişim Yayınları, İstanbul.

Başlamışlı M. (2022). "ABD'nin Türkiye'ye Yönelik Ambargo Kararına İlişkin Haşhaş Sorunu Yerine 1974 Kıbrıs Krizini Ön Plana Çıkarma Girişimi" https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1403105 Erişim Tarihi: 15.10.2023. 695-712.

Birand M. Ali (1980). *Diyet,* Milliyet Yayınları, İstanbul.

Sönmezoğlu F. (1995). *ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1980),* Der yayınları, İstanbul.

Stavrinides Z. (1976). *The Cyprus Conflict: National Identy and Statehood,* Loris Stavrinides Press.

Uslu N. (2000). *Türk Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs,* 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara ,

"Askeri Yardımın Kesilmesi", *Cumhuriyet,* 26.09.1974.

"Gereken Yapılmalıdır Fakat Soğukkanlılıkla", *Tercüman,* 26.07.1975.

"Hükûmetin Blöf Yapmadığını Anladınız mı Sayın Ecevit?", *Tercüman,* 27.07.1975.

"Kararı Veren ABD'dir", *Cumhuriyet,* 27.07.1975.

"Kapalı ve Sisli", *Cumhuriyet,* 29.07.1975.

Anık S.(22.04.1975) "Millî Harp Sanayii ve Amerikan Yardımı", Tercüman.

Buğra T. (07.02.1975*). "*Askerî Yardım", Tercüman.

Buğra T. (09.02.1975*).* "Amerika", Tercüman.

Burhaneddin K. (15.02.1975), "Amerikan Kongresi'nin Kararı ve Türkiye'nin Durumu"*,* Millî Gazete.

Göze E. (25.07.1975). *"*Kıbrıs Düellosu", Tercüman.

İpekçi A. (11.02.1975) "Kongre Geriye Dönebilir Mi?", Milliyet.

İpekçi A. (27.07.1975). "Ohhh!", Milliyet.

İpekçi A.(26.07.1975). “Bu Kararda HAYIR Var”, Milliyet.
Kabaklı A. (28.07.1975).“İyi Oldu”, Tercüman.
Karpat K. (29.07.1975). “Türk-ABD İlişkileri ve Dost Kazanmak”, Milliyet.
Nadi N. (26.07.1975). “Açıklık İyidir”, Cumhuriyet.
Nadi N. (27.07.1975). “Evet Açıklık İyidir”, Cumhuriyet.
Mumcu U. (31.07.1975). “Son Tango”, Cumhuriyet.
Soysal M. (26.07.1975). “Bundan Sonrası”, Milliyet,.
Yetik Z. (27.07.1975). *“İpotek”*, Millî Gazete.
Yetik Z. (31.07.1975).“Makul Olalım”, Millî Gazete,
Yetik Z. (17.07.1975).“Ecevit’i Sever misiniz?”, Millî Gazete
Yetik Z. (24.07.1975). “Önemli Olan”, Millî Gazete,